

TÜRKİYE MÜTEAHHİTLER BİRLİĞİ

ÜLKE BİLGİ NOTLARI

İRAN İSLAM CUMHURİYETİ

AĞUSTOS 2019

I- ÜLKE KİMLİK KARTI

RESMİ ADI	İRAN İSLÂM CUMHURİYETİ
RESMİ DİLİ	FARŞÇA
PARA BİRİMİ	İRAN RİYALİ (IRR)
BAŞKENTİ	TAHRAN
YÖNETİM BİÇİMİ	İSLÂM CUMHURİYETİ
YÜZÖLÇÜMÜ (km ²)	1 648 195
NÜFUS (kişi) (Temmuz-2017)	82 021 564
TÜRKİYE İLE SAAT FARKI	+ 1.5
ULUSLARARASI TELEFON KODU	98
GSYH (milyar \$) (2017)	427.7
ENFLASYON ORANI (TÜFE) (%) (2017)	10
ORTALAMA DÖVİZ KURU (\$/IRR) (2017)	32 769.7
İŞSİZLİK ORANI (%) (2017)	12.4

T.C. TAHRAN BÜYÜKELÇİLİĞİ

Derya Örs / Büyükelçi

Adres : Ferdowsi Ave. No. 337, Tehran - IRAN

Tel : +98 21 3 595 11 00

E-posta : embassy.tehran@mfa.gov.tr

T.C. TAHRAN TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Cengiz GÜRSEL / Ticaret Başmüşaviri

Abdullah OSKAY / Ticaret Müşaviri

Adres : Ferdowsi Ave. No:337, Tehran / IRAN

Tel : +98 21 3 391 35 92 / +98 21 3 392 62 46

E-posta : tahran@ticaret.gov.tr

İRAN İSLÂM CUMHURİYETİ ANKARA BÜYÜKELÇİLİĞİ

Mohammad Farazmand / Büyükelçi

Adres : Tahran Cad., No: 10, 06700 , Kavaklıdere / ANKARA

Telefon : +90 312 468 28 20 - 21

E-posta : info@iranembassy-tr.ir

II- GENEL BİLGİ

İran bayrağı, en üstte yeşil, ortada beyaz ve en altta kırmızı bant olmak üzere yatayda 3 eşit banttandır. Ortadaki beyaz bandın tam ortasında, İran'ın ulusal amblemi olan ve Arapça Allah kelimesinin lale çiçeği formunda bir stil ile kırmızı renkte yazılmış şekli yer almaktadır. Allah-ü Ekber ifadesinin Arapçası beyaz renk ile 11 kez yeşil bandın alt kenarında, 11 kez de kırmızı bandın üst kenarında tekrarlanmaktadır. Bayraktaki yeşil renk İslam'ı ve büyüme, beyaz renk dürüstlük ve barışı, kırmızı renk ise cesaret ve şehitliği simgelemektedir.

1 648 195 kilometrekarelik yüzölçümü ile dünyanın en büyük 18. ülkesi olan İran'ın, Azerbaycan ile 689 km, Ermenistan ile 44 km, Türkmenistan ile 1 148 km, Afganistan ile 921 km, Pakistan ile 959 km, Türkiye ile 534 km ve Irak ile 1 599 km sınırı bulunmaktadır. Ülkenin ayrıca, Hazar Denizi'ne 740 km, Umman Denizi'ne 784 km ve Basra Körfezi'ne 1 259 km kıyısı bulunmaktadır. Yüzölçümünün yarısını dağlar, %25'ini göller, %25'inden daha azını ise ekilebilir alanlar oluşturmaktadır. Ülkenin en yüksek noktası olan Demavend Dağı 5 671 metre yüksekliğe sahiptir.

İran'ın iklim yapısı bölgelere göre farklılık göstermektedir. Kuzey batı ve güneyde yer alan dağların yüksek oluşu denizden gelen nemli havanın ülke merkezine doğru geçiş yapmasına izin vermemektedir. Bu sebeple bu dağların dış etekleri nemli ve ormanlık iç etekleri ise kuru bir havaya sahiptir. Batı bölgelerinde kara iklimi hâkim olup, yazları sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk geçmektedir.

Yaklaşık 180 200 km² ormanlık alanın %55.5'i ülkenin batısında, %19'u ülkenin kuzeyinde, %13.3'ü ülkenin doğu ve güneyinde, %6.6'sı dağlık bölgelerde ve %5.6'sı ise ülkenin çeşitli yerlerinde yer almaktadır.

İran'da bulunan göllerin çoğu tuzludur. Ülkenin, 424 000 kilometrekarelik alanla dünyanın en büyük gölü olan Hazar Denizi'ne kıyısı bulunmaktadır.

İran'ın gemiciliğe elverişli tek nehri Karun nehridir.

Başlıca gölleri; 4 868 km² ile Urumiye, 1 806 km² ile Namak, 1 097 km² ile Mahuncazmuryan, 750 km² ile Bakhtegan, 442 km² ile Tashk, 208 km² ile Mahurlu, 106.5 km² ile Hozestan, 43 km² ile Famur (Perişan) ve 8.5 km² ile Zarivar gölleridir.

Başlıca adaları; 1 491 km² ile Qashm, 89.7 km² ile Kish, 76 km² ile Lavan, 48.7 km² ile Lark, 41.9 km² ile Hürmüz, 33.6 km² ile Hengam, 26.3 km² ile Ashk, 26.2 km² ile Büyük Farur, 21.1 km² ile Hendorabi, 20.5 km² ile Kharak, 17.8 km² ile Minu, ve 17.3 km² ile Seyri adalarıdır.

Ülkenin dağları 4 gruba ayrılmaktadır. Bu dağlar kuzey sıradağları, batı sıradağları, güney sıradağları ve doğu-merkezi sıradağlarıdır.

Kuzey sıradağları Türkiye'nin Ağrı Dağı'ndan başlayıp sırasıyla Alemdar, Sahand, Sablan, Talesh Dağları, Ghaflankoh Dağlarını takip ederek Afganistan'ın Hindukesh dağlarına kadar uzanmaktadır. Batı sıra dağları ise, Ağrı Dağı'ndan başlayıp kuzey batıdan sırasıyla Saridash, Chehelcheshme, Pancheyali, Alvand, Bakhtiyari, Pishkooch, Poshtkooch, Zardkooch dağlarını takip ederek güney

doğuya uzanmaktadır ki bu dağlara Zagros sıradağları denilmektedir. Batı sıradağlarının en yüksek noktasını ise 4 409 metre yükseklik ile Dena (Dinar) zirvesi teşkil etmektedir. Güney sıradağları güney batıdan başlayıp Pakistan'ın Süleyman dağları ile birleşmektedir.

Başlıca nehirleri ise; Basra Körfezi ve Umman Denizine dökülen Neyband, Shur, Arvand, Kol, Mehran, Alvandrood, Minab, Sarbaz, Bahuklat, Karun, Cerahi, Kerkhe, Daz, Zohreh, Mand, Hendican, Dalki, Simreh, Tayab, Urumiye Gölüne dökülen Siminerood, Zarinerood, Acıçay, Nazlıçay, Hazar Denizine dökülen Sefidrood, Shur, Zanjançay, Shahrood, Chalus, Haraz, Gorgan ve Ars nehirleridir.

İran binlerce yıllık köklü devlet geleneğine ve zengin bir kültür dokusuna sahip önemli bir bölge ülkesidir. Bugünkü İran topraklarına kurulmuş ilk büyük uygarlık Perslere aittir. Perslerin M.Ö. 2800 yıllarında İran'a yerleştikleri tahmin edilmektedir. Fars veya diğer bir deyişle Perslerin ataları İndo-Aryan ırkından gelmektedir.

Yazılı tarihi M.Ö. 559 yılında kurulan Akamenid İmparatorluğu ile başlayan İran M.Ö. 559-330 yılları arasında büyük bir uygarlığa ulaşmıştır. Doğudan Mısır, batıdan eski Yunan devletine kadar uzanan sınırlarıyla Akamenid İmparatorluğu bugünkü federal sisteminin ilk örneklerindedir.

M.Ö. 176 yılından itibaren bugünkü İran toprakları ile Mezopotamya'yı kapsayan ve bu topraklarda 300 yıl hüküm süren Part İmparatorluğu kurulmuştur.

İran 11. yüzyıla kadar geçen sürede İslamlaşmış, Fars dili ve edebiyatı gerileyerek yerini Arap dil ve kültürüne bırakmıştır. Bu gerileme 11. yüzyılda Ferdovsi'nin yazdığı "Şahname" adlı eserle son bulmuştur. Aynı dönemde Farslar arasında önemli şair ve âlimler yetişmiştir. Bunlar arasında Hafız, Sadi, Ömer Hayyam, Nizam-ül Mülk, Abol Reyhanol Biruni, Razi, Bu-Ali Sina sayılabilir.

9. yüzyıldan itibaren İran'da Orta Asya'dan göç eden Türklerin varlığı göze çarpmaktadır. Bu süreç Orta Asya'dan gelen Türklerin askeri yeteneklerinden ötürü İran'da kurulan küçük büyük devletlerde etkin rol almaları ve kademeli olarak yönetici konuma gelmeleri şeklinde gelişmiştir. Bu çerçevede 1501 yılında İran'ın birliğinin Safavi Hanedanı tarafından sağlanıncaya kadar geçen dönemde Gazneliler (999–1040), Selçuklular (1040–1157), Moğollar (1219–1258), İlhanlılar (1258–1336), Timur Hanedanı (1393–1410), Karakoyunlular (1450 dolayları) İran'ın muhtelif bölgelerini yönetmiştir. Bu dönemde özellikle Moğol istilalarına maruz kalan İran, Cengiz Han ve Timurlenk zamanında etkisi yüzyıllar süren bir tahribata uğramıştır.

1722–1725 yıllarında Mir Mahmut yönetimindeki Afgan ordusu İran'a saldırarak başkent İsfahan'ı ele geçirmiştir. İran'ın parçalanmaya geçtiği bu dönemde Türk asıllı Nadir Şah Afganları yenerek Afşar Hanedanını kurmuştur.

Nadir Şah'ın 1747 yılında öldürülmesinden sonra başlayan taht kargaşası Kürt asıllı Kerim Han'ın 1749 yılında Zend Hanedanını kurmasıyla sona ermiştir. 1794 Yılında ise Aga Muhammed Han 1925 yılına dek hüküm süren Kaçar Hanedanını kurmuştur. Rusya ve Afganistan lehine büyük toprak kayıplarına uğramaya başlayan İran 1901 yılında petrol bulunmasıyla birlikte Rus-İngiliz çekişmesinin ev sahibi olmuştur. 1907 yılında İran, İngiltere ve Rusya arasında iki nüfuz bölgesine ayrılmıştır. Bu arada, yönetime karşı halk hareketi yoğunlaşmış, bunun sonucunda 1906 yılında İran'da ilk Meclis toplanmış ve ilk Anayasa kabul edilmiştir.

Birinci Dünya Savaşını izleyen istikrarsız dönemde General Rıza Han tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile Pehlevi Hanedanı kurulmuş, İran'da Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılaplara paralel yenilikler yapılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ve Rus kuvvetleri Alman tehdidine karşı koymak gerekçesi ile 1941 yılında İran'ı işgal etmiş, 1945'te İran'ın Azerbaycan ve Kürdistan eyaletlerinde Sovyet yanlısı rejimler kurulmuştur. Bu durum 1946 yılında Sovyetlerin çekilmesiyle son bulmuştur.

İran'dan ayrılmış bulunan Muhammed Rıza Şah, Musaddık'ın 1953 yılında devrilmesi üzerine ülkeye geri dönmüştür.

Şah, 1960'lı yılların başlarından itibaren Beyaz Devrimi başlatarak özellikle toprak reformuna gitmiştir. Şahın diktatör ve baskıcı yönetimine karşı halkta huzursuzluk başlamış, rejim aleyhine direniş ve gösteriler baş göstermiştir.

Muhalefet sürgündeki Ayetullah Ruhollah Humeyni'nin liderliğinde ayaklanma başlatmış ve 1979 yılında Şah'ın ülkeyi terk etmesiyle Pehlevi Hanedanı sona ererek yerine İran İslâm Cumhuriyeti kurulmuştur.

1980 yılında Şattul Arap su yolu üzerindeki egemenlik haklarına ilişkin olarak, Irak'ın İran'a saldırması üzerine 8 yıl süren İran-Irak savaşı başlamış, İran'ın 18 Temmuz 1988 tarihinde 598 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararını kabul etmesiyle savaş sona ermiştir.

4 Temmuz 1989 yılında dini lider Humeyni'nin vefat etmesi üzerine yerine Ali Hamaney'i ömür boyu görev süresi ile seçilmiştir. Bu süreçte Meclis Başkanı olan Rafsancani Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. Rafsancani'nin 1993–1997 yılları arasındaki 2. dönem görev süresinin dolmasından sonra Kültür eski Bakanı Hocatülislam Seyyed Muhammed Hatemi %70 oy oranı ile Cumhurbaşkanı seçilmiş, 2001 yılında yapılan seçimlerde ise oy oranını %78'e çıkaran Hatemi 2. kez aynı görevi üstlenmiştir. 2005 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde eski Tahran Belediye Başkanı olan muhafazakar Mahmud Ahmedinejad Cumhurbaşkanlığı görevine seçilmiştir. Mahmud Ahmedinejad, 2009 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aynı göreve tekrar seçilmiştir. İran'da, 11. Dönem Cumhurbaşkanlığı seçimi, 14 Haziran 2013 tarihinde yapılmıştır. Söz konusu seçimde kullanılan oyların %50.71'ini alan Hasan Ruhani, İran Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. Hasan Ruhani, 19 Mayıs 2017 yılında yapılan 12. dönem seçimlerinde ise bu defa oyların %58'ini alarak ikinci dört yıllık dönemine başlamıştır.

2016 yılı Uzmanlar Konseyi Seçimi

Ülkede 26 Şubat 2016 tarihinde Uzmanlar Konseyi seçimleri gerçekleştirilmiştir. Uzmanlar Konseyi, İran siyasal sistemindeki önemli kurumlardan biri konumundadır. Zira, bu kurum dini lider Hamaney'in halefini belirlemektedir. Uzmanlar Konseyi'nin üyeleri doğrudan halkın seçimleriyle oluşturulmaktadır. Reformistlerin bu seçimlere yoğun adaylık başvurusunda bulunması, reformist ve muhafazakar rekabeti arttırmış durumdadır.

Bu seçim, Tahran'ın Batı ile nükleer anlaşmaya varmasının ardından İran'da gerçekleştirilen ilk seçim olma özelliğini taşımaktadır.

İran parlamentosunda 290 milletvekili bulunmakta olup, bu sandalyeler için 586'sı kadın, yaklaşık 6000 aday yarışmaktadır. Seçimlerde siyasi partiler yok ve milletvekilleri bloklara bölünmüş durumdadır. Bunların bir bölümü daha "ılımlı" bir siyasi çizgiye sahip, bazıları ise "şahin" politikaları savunmaktadır.

Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin 2015 yılı Temmuz ayında Batı ile nükleer anlaşmaya varmasının ardından iki kamp arasındaki mücadele iyiden iyiye derinleşmiştir. Sert politika yanlıları, Ruhani'nin dış politika cephesindeki başarısını takiben ülke içinde de siyasi reformlara girişme girişimlerine direnç göstermektedir. Milletvekillerinin tüm bakanlar kurulu atamaları ve yeni kanunları onaylamaları gerekmektedir. Bu nedenle, cumhurbaşkanının hedeflerine ulaşması için parlamento ile iyi bir çalışma ilişkisi kurması gerekmektedir.

Uzmanlar Meclisi, İran'ın en yüksek dini yönetim organı olup, ülkedeki en yüksek yetkili olan dini lideri de bu yapı seçmektedir. Uzmanlar Meclisi üyelerinin görev süresi sekiz yıl ile sınırlıdır. Bu nedenle seçilenler, İran siyaseti üzerinde, parlamentodan çok daha uzun süreli bir etkiye sahip bulunmaktadır.

Ülkedeki büyük önemli kentler;

- Tahran (Tahran Eyaleti'nin başkenti - İran'ın başkenti)
- Meşhed (Horasan Razavi Eyaleti'nin başkenti)
- İsfahan (İsfahan Eyaleti'nin başkenti)
- Tebriz (Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin başkenti)
- Şiraz (Fars Eyaleti'nin başkenti)
- Ahvaz (Petrol bölgesi)
- Kum (Dini merkez)
- Bender Abbas (Liman kenti)
- Urumiye (Türkiye - İran sınır şehri)

İslam devriminden sonra küresel finans sistemine entegrasyonu nispeten sınırlı kalan İran'da, bu sayede küresel krizin yansımaları daha ılımlı gerçekleşmiş, bu dönemde petrol fiyatlarındaki yükseliş ülke ekonomisini olumlu etkilemiştir. Ancak, nükleer program nedeniyle uygulanan yaptırımların devreye girmesi ile birlikte daralan ekonomi 2012 yılında %6.6 küçülmüştür. Takip eden yılda ise kamu yatırımlarının devreye girmesiyle ekonomideki küçülme %1.9 gibi daha sınırlı bir düzeyde tutulabilmiştir. 2014 yılıyla birlikte ekonominin kamu yatırımlarının öncülüğünde yeniden büyümeye geçtiği ancak büyüme hızının %3 civarında gerçekleştiği belirtilmektedir.

82 milyonu aşkın nüfusu olan İran dünya petrol rezervlerinin %10.6'sına, doğalgaz rezervlerinin ise %16.8'ine sahip olup ülke ekonomisi büyük ölçüde hidrokarbon kaynaklarına göre şekillenmiştir. Nitekim ülkenin sahip olduğu ihracat gelirinin yaklaşık %80'i petrol ve petrol ürünlerinden kaynaklanmaktadır.

İran ekonomisinin %40'ı doğrudan devlet kontrolündedir. %45'lik kısmı ise 'Bonyad'lar aracılığı ile dolaylı olarak devlet denetimi altındadır. Irak savaşı sonrasında savaşta yakınlarını kaybeden ailelere yardım amacıyla kurulan vakıflar olan Bonyad'lara geniş vergi muafiyetleri, sübvansiyonlar

ve işgücü destekleri sağlanmaktadır. Doğrudan veya dolaylı olarak devlete ait olmayan diğer ekonomik faaliyetler de genelde muhafazakâr işadamlarının hâkimiyetinde olup bu alanda da devletin kontrol ve denetim sağlama kapasitesinin yüksek olduğu kaydedilmektedir.

Türkiye ve İran arasındaki ticaret, sınır komşusu olmalarına rağmen yıllar itibarıyla arzu edilen düzeye gelememiştir. İki ülke arasındaki ticari ilişkileri petrol ve doğalgaz ticaretinin ötesine taşıma ve çeşitlendirme yönünde çalışmalar sürmektedir. Bu doğrultuda 29 Ocak 2014'te Türkiye ve İran arasında tercihli ticaret anlaşması imzalanmıştır.

Türkiye'nin son birkaç yılda İran ve Rusya'dan ithal ettiği petrol miktarını azalttığı, buna karşılık Irak ve Nijerya'dan ithal edilen petrol miktarında kayda değer artışlar yaşandığı görülmektedir.

Öte yandan İran'dan boru hattıyla yapılan doğalgaz ithalatında daha farklı bir tablo gözlenmektedir. Hem ithalatın uzun vadeli sözleşmelere bağlı olması hem de alternatif bulunmayışı nedeniyle İran'dan doğalgaz ithalatında bir azalma meydana gelmemiştir.

Taşıdığı büyük işbirliği potansiyeline rağmen İran ile ekonomik ve ticari ilişkilerimiz son yıllara kadar, İran'daki kapalı rejimden kaynaklanan sorunlar, yaşanan siyasi krizler, korumacı ekonomi siyaseti ve buna bağlı ithalat-ihracat kontrolü, yüksek tarifeler, tarife dışı engeller, ulaşım ve sınır kapılarındaki yetersizlikler, bankacılık sistemindeki sorunlar, İran'a komşu illerimizin sınai ve ticari altyapısının yeterince gelişmemiş olması, kara yolu ve demir yolları ağlarının yetersizliği, uçak seferlerinin sayısının düşük düzeyde kalması ve sınır kapılarında karşılaşılan sorunlar nedeni ile sınırlı kalmıştır.

2003 yılından itibaren İran ile ticari ilişkilerimiz ve karşılıklı yatırım faaliyetlerinde bir canlanma görülmektedir.

Son yıllarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin, İran'da yatırım yapmak amacı ile düzenledikleri iş gezilerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Türk sanayicileri ve iş adamları bakımından İran pazarı cazibesini muhafaza etmektedir. Bunda Türk firmaları ile rekabet edecek Avrupa firmalarının İran'da yeterince mevcut bulunmaması da rol oynamaktadır.

İran, ülkemiz iş adamları için bir komşu ülke olması coğrafi yakınlığı, kültürel benzerlikler, halkın önemli bir bölümünün Türkçe konuşması, Türkiye'ye büyük bir sempatiyle bakılması ile rekabetin çok geniş olmadığı, 82 milyonluk nüfusa sahip önemli bir pazardır.

Suriye ve Irak'taki iç savaş koşulları, Körfez ülkelerine yapılan ihracatın güzergâhı olarak Mısır'ın öne çıkmasına neden olmuştur. Ancak, son dönemde Mısır ile Türkiye arasındaki diplomatik gerginlik nedeniyle Türk firmalarının bu ülke üzerinden yaptıkları taşımalarda da sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durum, Türk ihracatçıların Irak, Suriye ve Mısır'a alternatif olarak İran üzerinden Körfez ülkelerine ulaşmaya çalışmalarına neden olmaktadır.

Mevcut durum itibarıyla İran, karayoluyla çevre ülkelere ihracatta transit ülke konumuna; Gürbulak ve Esendere sınır kapıları ise önemli geçiş noktaları haline gelmiş bulunmaktadır. Ancak, İran tarafından özellikle gümrük kapılarında TIR'lara yönelik zorluk çıkarıldığı ve maliyeti artıran ilave yükümlülükler talep edildiği aktarılmaktadır. Tahran'da çoğu ithalat ve ihracat ile ilgilenen 100'e yakın Türk firması faaliyet göstermektedir.

III- İRAN MÜTEAHHİTLİK SEKTÖRÜ

Tahran'da yaşanan büyük nüfus artışı sonucu ortaya çıkan konut sorununun çözülmesi amacı ile İran Devleti bir takım özel projeler geliştirmiştir. Bu projeler kapsamında, az gelişmiş bölgelerdeki küçük sanayi yatırımları ile toplu konut inşası projelerine devlet teşvikleri sağlanması da yer almaktadır. Projeler kapsamında, 4 katlı toplam 8 daireden oluşan asansörsüz toplu konutların yapımı için düşük faizli özel krediler verilmektedir.

Kısaca yeni konut talebindeki artışa rağmen inşaat sektörü durgunluğuna devam etmektedir. Bu koşullarda, talep, arzı geçecektir. Bu da yakın gelecekte konut sektöründe büyük sıkıntılara yol açacaktır. Şu anda sektörde risk büyük görülmemekle birlikte yeni inşaat izni için başvurabilecek durumda olanların pek çoğu beklemeyi uygun görmektedir.

Diğer taraftan, İran genelinde birçok alt ve üst yapı müteahhitlik yatırımına ihtiyaç duyulmaktadır.

İran'ın "20 Yıllık Revizyon Planı"nda ve "4. Beş Yıllık Kalkınma Planı"nda ekonominin petrol gelirlerine olan bağımlılıktan kurtarılmasının amaçlanması sebebi ile değişik alanlarda yatırımların yapılması öngörülmüş olup, bu alanların başında turizm gelmektedir. Bu kapsamda, ülkemizin sektörel olarak göstermiş olduğu gelişim İran Devletince yakından incelenmekte ve bu sebeple turistik tesislerin inşa, imar ve işletme projelerinde Türk firmalarına öncelik tanınmaktadır. İran'ın Meshed, Yazd, Kerman, İsfahan, Urumiye, Erdebil ve Şiraz şehirleri başta olmak üzere birçok şehrinde yeni turistik tesislerin kurulması ve eski yapıların restorasyonu projeleri dikkate alındığında İran makamlarınca her fırsatta dile getirilen Türk-İran işbirliği önerilerinin büyük bir potansiyel arz ettiği düşünülmektedir.

Elektrik üretimi konusunda da gelişmiş teknolojiye ihtiyaç duyan İran mevcut elektrik santrallerini artırma çabası içindedir. İran, Anayasanın 44. maddesi ve bu maddenin uygulama kanunu ile hız kazanan özelleştirme hareketi kapsamında elektrik üretiminin büyük bir bölümünü özel sektöre devretmek ve elektrik santrali inşası ile elektrik üretim faaliyetlerine yakın bir tarihte son vermek istemektedir. 2008 yılında İran'da yaşanan kuraklık sebebi ile ülkedeki hidroelektrik ve termik santrallerin üretiminde azalmalar meydana gelmiş ve başkent Tahran dahil ülkenin tamamında tasarruf amacı ile rutin elektrik kesintileri yoluna gidilmiştir. Anılan durumun devamlılık gösterme beklentisi nazara alındığında İran'ın alternatif elektrik santralleri inşası yoluna gitmesine dair politikalar belirleyebileceği değerlendirilmektedir. Elektrik santrali inşası için yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmayan İran'da, teknolojik yeterliliğe sahip yabancı firmalarla ortaklık ihtiyacının doğacağı ve bu durumun ülkemiz firmaları ile önemli bir işbirliği imkânı doğuracağı tahmin edilmektedir. Nitekim konu ile ilgili olarak gerçekleştirilen değişik üst düzey toplantılarda İran makamlarınca işbirliği talebinde bulunulmuş ve konu ile ilgili mevcut projelere ait fizibilite raporlarının incelemeye açılacağı belirtilmiştir.

Son yıllarda aldığı büyük göçler sebebi ile başkent Tahran'ın altyapısının yetersiz hale geldiği görülmektedir. Şehirdeki trafik ve park sorununun çözülebilmesine yönelik olarak Tahran Büyükşehir Belediyesi tarafından birçok otopark ve yol yapımı projesinin gündemde olduğu belirtilmektedir. Şehir yapılanmasına ilişkin bir diğer sorun ise, 16-17 milyon kişilik nüfusa sahip olduğu tahmin edilen Tahran'ın büyük bir kısmında kanalizasyon altyapısının bulunmamasıdır.

Tahran'ın karşılaştığı sorunların diğer şehirlerin düzenlenmesinde kıstas teşkil ettiği ve merkezi yönetimin üst düzey makamları ile gelişmekte olan şehirlerin yerel yönetimlerince konuya hassasiyetle yaklaşıldığı veya yaklaşılacağı kaydedilmektedir. Konuya ilişkin uygulanan veya uygulanacak projelerin değişik sebepler ile yerli firmalara verilmesi halinde bile yerli firmaların teknolojik yetersizlik ve buna bağlı üretecekleri yetersiz projeler sebebi ile yabancı taşeron firmalar ile işbirliği yapması beklenmektedir.

İran'daki mevzuat gereği yabancı firmaların yüklenici sıfatı ile müteahhitlik projeleri almasında herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ancak, üstlenilen projelerin kamu kurumları tarafından müteahhide verilmesi halinde bürokratik işlemler uzun sürmekte, devlet tarafından verilen taahhütler çoğu zaman yerine getirilmemekte ve bunun sonucunda firmalar taahhütlerini gereği gibi ifa edemeyerek projeleri zamanında teslim edememektedirler. Projenin özel sektör tarafından firmalara verilmesi halinde ise, projenin çizim ve makine ithalatı aşamasından sonra sıkıntılar yaşanmaya başlandığı belirtilmektedir.

İran müteahhitlik sektörünün proje hazırlama konusunda zayıf olması bir bakıma ülkemiz açısından avantaj teşkil etmektedir. İmar aşamasında ise, makine ve yapı malzemeleri konusunda sıkıntılar çekilmektedir. Anılan sebep ile firmalarımız proje aşamasının tamamlanması ve inşaat makinelerinin ithalatının ardından İranlı ortaklar tarafından dışlanmaya çalışılmaktadır.

İran'daki müteahhitlik projeleri aşamalı olarak hakedişlere bağlanmaktadır. İran bankalarının dönemsel olarak inşaat projelerine kredi sağladığı bilinmektedir. Ancak, kredi temininde bankalar tarafından ipotek şeklinde teminat istendiğinden firmaların kredi temini çok zor şartlarda mümkün olmakta ve İranlı ortağa ihtiyaç duyulmaktadır.

İran'ın siyasi ve ekonomik yapısı sebebi ile özel sektöre ait birçok firmanın Yönetim Kurullarında devlet kadrolarında görev yapan kişilerin veya bu kişilere yakın kişilerin yer aldığı gözlenmektedir. İran müteahhitlik sektöründe, Yap-İşlet-Devret modeline çok sık rastlanmamaktadır. Ancak, devlet tarafından uygulanan bazı projelerde alım garantisi verilmektedir.

İran inşaat sektöründe faaliyet gösteren başlıca yabancı firmaların sırası ile Çinli, Rus ve Koreli firmalar olduğu; Endonezyalı ve Malezyalı firmaların ise pazara girmeye çalıştıkları ancak 2009 yılı itibari ile başarılı olamadıkları; Fransız ve Alman müteahhitlik firmaları tarafından yüklenilen bazı projelerin ise Hintli ve Filipinli alt firmalara devredildiği bilinmektedir.

Türk müteahhitlik firmaları ilk olarak 1983 yılında İran inşaat pazarına açılmışlardır. O tarihlerde üstlenilen birkaç projenin ardından, yaklaşık 20 yıl boyunca İran'da herhangi bir proje üstlenilememiştir. 2004 yılından itibaren, Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmaları İran pazarında yerlerini almaya başlamışlardır.

Türk müteahhitlik firmaları tarafından pazara girildiği tarihten 2019 yılı Temmuz ayı sonuna kadar İran'da toplam tutarı 4 160 013 216 ABD Doları olan 52 adet proje üstlenilmiştir.

Firmalarımız İran'da bugüne kadar çok çeşitli altyapı ve üstyapı işleri üstlenmişlerdir. Bu işler kapsamında; boru hattı gibi altyapı projeleri; konut gibi bina projeleri; enerji santrali ve endüstriyel tesis gibi çeşitli sanayi tesisi projeleri; liman gibi çeşitli ulaşım projeleri mevcut bulunmaktadır.

İran'da İş Üstlenmiş olan Firmalarımız :

- ALARKO Taahhüt Grubu
- DORÇE Prefabrik Yapı ve İnşaat Sanayi Ticaret A.Ş.
- ESER Taahhüt ve Sanayi A.Ş.
- FERNAS İnşaat A.Ş.
- GAMA Taahhüt Şirketleri
- KUZU Toplu Konut İnşaat A.Ş.
- ÖZKAR İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- ÖZTAŞ İnşaat ve Ticaret A.Ş.
- STFA İnşaat Grubu

İran'da Üstlenilmiş olan Bazı Büyük Bedelli Projeler :

- Shiraz Gübre Kompleksi Buhar Santrali (GAMA)
- Eyn – Khosh Fakeh Sulama Ağı Boru Hattı Projesi (ÖZTAŞ)
- Pars Petrokimya Liman İnşaatı (STFA)
- Maskan Mahr 57 000 adet konut ve altyapı inşaatı (KUZU)

Öte yandan, İran Ankara Büyükelçisi Mohammad Farazmand 9 Temmuz 2019 tarihinde Birliğimizi ziyaret ederek, TMB Başkanı Mithat Yenigün ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.

Söz konusu görüşmede, Sayın Büyükelçi, Türkiye ve İran'ın geçmişe dayanan kadim bir dostluğa sahip bulunduğunu, iki ülke arasında geçmişten bugüne birçok alanda dostane ilişkilerin süregeldiğini belirterek, Türkiye'nin İran için batıya açılan bir kapı olduğunu ifade etmiştir.

Sayın Büyükelçi, iki ülke Cumhurbaşkanları tarafından halihazırda 10 milyar ABD Doları seviyesinde olan ticaret hacminin 30 milyar ABD Doları mertebesine çıkarılması doğrultusunda bir hedefin ortaya konmuş olduğunu, bu hedefin iki ülkenin sahip olduğu potansiyel ve güç dikkate alındığında ulaşılabilir bir hedef olduğunu, İran ve Türkiye arasında 400 kilometreden uzun bir kara hududu ve 3 gümrük kapısının mevcut bulunduğunu, her sene İran'dan Türkiye'ye 2.5 milyon turist gelmekte olduğunu belirtmiştir.

Sayın Büyükelçi devamla, İran'da çeşitli altyapı projelerinin hayata geçirilmesinin gündemde olduğunu, uluslararası pazarlarda çok önemli projeleri hayata geçirmekte olan Türk müteahhlik firmalarını ülkelerindeki projelerde daha fazla görmekten memnuniyet duyacaklarını ifade etmiştir.

ABD ve bazı batılı ülkeler tarafından İran'a yoğun bir baskı yapıldığını, ambargoların yeniden gündemde olduğunu belirten Sayın Büyükelçi, petrol ihracatının İran'ın temel gelir kaynağı olduğunu hem petrol ihracatında hem de bankacılık işlemlerinde ambargo nedeniyle sıkıntı yaşandığını, ancak bu yaptırımların uzun vadeli olacağına inanmadığını, Trump dönemi sonrasında bu baskıların sona ereceğini düşündüğünü, son 2 aylık dönemde İran Tümeni'nin ABD Doları karşısında değer kazanarak 16000 seviyesinden 13000 mertebesine geldiğini kaydetmiştir.

Sayın Büyükelçi ayrıca, İran'ın çeşitli şehirlerinde havaalanı, turizm tesisi, yol, konut vb. projelerin hayata geçirileceğini, bu projelerde yer almak isteyen Türk müteahhitlik firmalarının birçok teşvikten yararlandırılacağını, ilgili işveren idarelerin Başkanları ile firma temsilcilerinin bir araya getirilebileceğini vurgulamıştır.

Sayın Büyükelçi, KUZU firmasının İran'da konut ve su arıtma tesisi projeleri yapmış olduğunu, firmanın karşı karşıya kaldığı sorunların giderildiğini, ayrıca, Tebriz şehrinde Muharrem Grup tarafından 16000 konut yapılmakta olduğunu ifade etmiştir.

TMB Başkanı Mithat Yenigün ise; Türk ve İran'ın geçmişten bugüne dost ve kardeş ülke olduğunu, 30 milyar ABD Doları tutarındaki ticaret hacmine ulaşmak için her iki ülkenin ilgili kurum ve kuruluşlarının elbirliğiyle çalışması gerektiğini, siyaset ve ekonominin iç içe olduğunu, iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler iyi gittiği sürece karşılıklı olarak iş yapan firmaların da kendilerini daha rahat ve güvende hissedeceklerini belirterek, İran'da yaptırımlar dönemine yeniden geri dönüldüğünü, firmaların para transferi konusunda ciddi sıkıntılar yaşamakta olduğunu, İran'da hayata geçirilecek projeler için kredi bulmanın da oldukça zor olduğunu ifade etmiştir.

Sayın Büyükelçi ise; İran Yol ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ülkede 10 yeni şehir kurulması yönünde planlamalar yapıldığını, ayrıca İran'da çeşitli demiryolu projelerinin hayata geçirilmesinin öngörüldüğünü, bu kapsamda 5 yeni istasyonun kurulacağını, bu işlerin hakediş karşılığı petrol şeklinde takas yoluyla yapılabileceğini ifade etmiştir.

Sayın Büyükelçi ayrıca, Türk ve İranlı müteahhitlik firmalarının Suriye ve Irak'taki projelerde işbirliği yapabileceklerini, İranlı firmaların Suriye ve Irak pazarlarında yeterli tecrübeye sahip bulunduğunu, Türk firmalarının iş yapma kapasiteleri ve teknik güçleri ile İranlı firmaların bahse konu pazarlardaki tecrübe birikiminin bu kapsamda bir araya getirilebileceğini ve bunun son derece başarılı sonuçlar doğuracağına inandığını vurgulamıştır.

IV- İRAN'IN NÜKLEER PROGRAMI, YAPTIRIMLAR, MÜZAKERELER ve ANLAŞMALAR

İran'ın nükleer programına ilişkin olarak İran ile P5+1 ülkeleri (ABD, Rusya Federasyonu, Çin, İngiltere, Fransa, Almanya) arasında 24 Kasım 2013 tarihinde imzalanan Anlaşma, 20 Ocak 2014 Pazartesi günü yürürlüğe girmiştir.

Bu çerçevede, İran'ın nükleer programı kapsamında, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren altı aylık süre boyunca uymayı taahhüt ettiği koşullar şunlardır :

- %5'in üzerinde uranyum zenginleştirilmesi yapmama,
- %20'ye kadar gerçekleştirmiş olduğu uranyum zenginleştirmesini etkisiz kılma (Söz konusu madde aşamalı olarak uygulanmış ve İran'ın %20'ye kadar olan uranyum zenginleştirmesini etkisiz kılmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği her bir aşama karşılığında İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4.2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirinin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmiştir.)
- Yeni santrifüjleri devreye sokmama,
- Natanz ve Fordo tesislerinde yeni uranyum zenginleştirilmesi yapmama,
- Arak tesislerindeki nükleer faaliyetleri durdurma,
- Uluslararası Atom Enerjisi'nin yoğun denetimini kabul etme

Bu kapsamda, P5+1 ülkeleri tarafından, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren İran'a altı aylık süreyle sağlanmış olan kolaylıklara ilişkin bilgiler aşağıdaki bölümde sunulmaktadır.

- Anlaşma tarihinden itibaren altı ay boyunca İran aleyhine yeni bir yaptırım kararı alınmaması,
- İran'a yönelik olarak uygulanmakta olan altın, değerli madenler, otomotiv sektörü, petrokimya yaptırımlarının ve söz konusu sektörlerdeki ticari işlemlere ilişkin sigortacılık, taşımacılık ve mali hizmetler yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması,
- Belirli İran havayolu şirketleri için uçuş güvenliği kaynaklı tamir, denetim işlemlerine ve uçak yedek parça ürünleri satışına, montajına altı ay süreyle izin verilmesi ve söz konusu sektördeki ticari işlemlere ilişkin sigortacılık, taşımacılık ve mali hizmetler yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması,
- İran'ın, Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD haricindeki ülkelere petrol satışına mevcut azaltılmış haliyle izin verilmesi ve söz konusu satış işlemleri konusunda sigortacılık, taşımacılık yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması (İran'ın petrol ihracatına yönelik yaptırımların uygulanmasına devam edilmekte olup, söz konusu kolaylık, İran'ın 2013 yılı verilerine göre zaten önemli ölçüde azaltılmış olan petrol ihracatının daha da azaltılmasına yönelik yeni bir yaptırım uygulanmaması anlamına gelmektedir.) ve İran'ın anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren altı aylık süre boyunca anlaşma konusu yükümlülüklerine uyması durumunda, İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4.2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirinin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmesi, (Söz konusu madde aşamalı olarak uygulanmış ve İran'ın %20'ye kadar olan uranyum zenginleştirmesini etkisiz kılmaya yönelik olarak gerçekleştireceği her bir aşama

karşılığında İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4.2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirinin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmiştir.)

- İran'ın gıda, tarımsal ürünler, ilaç ve tıbbi cihaz ithalatının kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin alınması.

İran ile P5+1 ülkeleri (ABD, Rusya Federasyonu, Çin, İngiltere, Fransa ve Almanya) arasında 24 Kasım 2013 tarihinde imzalanan ve 20 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren geçici anlaşmanın yürürlük süresi 30 Haziran 2015 sonuna kadar uzatılmıştır. Bu kapsamda, geçici anlaşma 30 Haziran 2015 sonuna kadar yürürlükte kalmıştır.

Bir diğer deyişle, İran'ın petrol ihracatına ve bankacılık sistemine yönelik yaptırımların uygulanmasına 30 Haziran 2015 sonuna kadar devam edilmiştir.

Müzakereler esnasında İran'ın lehine alınan bir karar ile, katı yaptırımlar yüzünden uzun süre önce satın alınmış olan ama 2 yıldır Güney Afrika Cumhuriyeti'nde tutulan 13 ton altın serbest bırakılmış ve İran Merkez Bankası'na teslim edilmiştir.

Uranyum zenginleştirerek nükleer silah üretmesinden endişe edilen İran'a yönelik ABD, AB ve Birleşmiş Milletler'in yaptırımları, İran'ın anlaşma yükümlülüklerini yerine getirdiğini ispat etmesinin ardından 16.01.2016 tarihinde kaldırılmıştır. İran ve ABD, anlaşmanın açıklanması öncesi iyi niyet göstergesi olarak tutuklu değişimine gitmiştir.

Güncel Durum :

Tüm bu gelişmeler, bir önceki ABD Başkanı Barack OBAMA döneminde gerçekleşmiş olup, yeni ABD Başkanı Donald TRUMP tarafından İran'a yeniden birtakım ambargolar uygulamaya başlanmıştır.

16 Ocak 2016 tarihinde Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nın (KOEP) yürürlüğe girmesiyle sona eren ikincil yaptırımlar, ABD'nin 8 Mayıs 2018'de bu plandan çekilmesiyle, 90-180 gün süreler içinde yeniden uygulanmaya başlamıştır. İran'la ABD Doları üzerinden yapılan işlemlerle altın, değerli metaller, alüminyum, otomotiv, gemi, petrol, petrokimya, sigortacılık, enerji gibi sektörler ve finansal kurumlar yaptırım kapsamına alınmıştır.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu sekiz ülkeye ham petrol ithalatı için tanınan muafiyetin süresi 2 Mayıs 2019 tarihinde dolmuş ve Ticaret Bakanlığı'nın beklentilerinin aksine bu süre uzatılmamıştır. 2018 yılında ham petrol ithalatımızın %33.7'sini İran'dan yaparken, yaptırımlar sonrasında başka ülkelere yönelmek zorunda kalmıştır.

8 Mayıs 2019 tarihinde ise demir-çelik, alüminyum ve bakır sektörlerinin tamamı yaptırım kapsamına alınmıştır. Ham ve yarı işlenmiş ürünlere yönelik yaptırımlar bu kararla genişletilerek, örneğin daha önce demir cevheri kapsama girmezken bu sektörlerle ait, hammaddeden üretime her türlü malzeme bu kapsama alınmıştır.

Yaptırımların kapsamı ile ilgili net bilgi özellikle tanımlanmamaktadır. Birçok gri alan bırakılarak, burada süreçlerin karmaşık, riskli olarak algılanması ve ticaretten tamamen vazgeçilmesi amaçlanmaktadır.

Mevcut yaptırımlar şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

Birincil Yaptırımlar :

- ABD kişilerinin İran ile ticareti
- ABD finans sisteminin kullanılması
- ABD menşeli ürünlerin satışı

İkincil Yaptırımlar :

- Yasaklı kuruluş ve kişilerle ilişki
- İran'a USD tedariki
- ABD'nin veya yaptırımını tanıyan herhangi başka bir finans sistemi aracılığıyla İran para biriminin herhangi bir ticarete kullanılması

Avrupa Birliği yaptırımları tanımadığı halde Euro dünyası dolaylı yoldan yaptırımları uygulamaktadır. İhracat gelirleri Euro cinsinden başka bankadaki hesaplara transfer edilememektedir.

Yaptırımlar kapsamında;

- İran ile otomotive yönelik ihracat kapasitemiz ortadan kalkmıştır.
- Tersane ve gemi işletmeleri de kapsama girmiştir. Örneğin SDN (Specially Designated Nationals and Blocked Persons List) listesinde yer almayan bir gemi ile mal taşınırken, bu geminin bağlı olduğu şirket SDN listesindeyse, bu ticaret de yaptırım kapsamına girmektedir.
- Taşınacak malın sigortalanmasında da yaptırıma tabii olmayan bir İran şirketinin bulunması gerekmektedir.
- İran Merkez Bankası da dahil olmak üzere birçok İran bankası ile dış ticaret ilişkisi yaptırım kapsamına alınmış durumdadır.
- Dış ticaret yapılacak firma demir-çelik, alüminyum, bakır sektörlerinde faaliyet gösteren başka bir firma ile aynı bünyedeysen bu durum da yaptırım kapsamına girmektedir.
- Transit ticaret, mühürlü tır ile İran'a giriş ve çıkış yapılacak şekilde olsa dahi yaptırım kapsamında değerlendirilmektedir. Bu sebeple, kapsam dahilindeki mal ve sektörler göz önünde bulundurulmalı, navlun veya malın faturası USD cinsinden olmamalıdır. Euro bölgesi bankaları da Euro cinsinden ödemelerde sorun çıkardığı için transit ticaretin iki ülke parası cinsinden biriyle yapılması en uygun yol olarak değerlendirilmektedir.
- Yaptırım kapsamındaki işlemler için TL'nin kullanılması önerilmektedir. Fakat İran tarafı, Merkez Bankası'ndaki TL kaynak sıkıntısını gerekçe göstererek ödemeleri geciktirmektedir.
- İran'ın yaptırımları aşmak için Türkiye'de firma kurması veya ortaklık yapmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Bu şekilde kurulmuş birçok şirket bulunmaktadır.

Yaptırımla ilgili Genel Kurallar :

- Yaptırım kapsamına alınan malların ve hizmetlerin İran'a satışı ve İran'dan ithali yasaklanmıştır.
- Yaptırımlara tabi sektörlerde faaliyet gösteren firmalar ile iş ilişkisi kurmak yasaklanmıştır.
- Bu kapsam dışında kalan mal ve hizmetlerin satışı belli kısıtlar çerçevesinde gerçekleştirilebilir;
  - İran'ın petrol ve doğalgaz gelirleri, gelirin elde edildiği ülkenin dışına transfer edilemez. Söz konusu gelirler sadece Türk menşeli malların doğrudan İran'a ihracatı ile ilgili mal bedelleri için kullanılabilir.

- Gıda, ilaç ve tıbbi malzeme dışındaki mallar sadece ikili ticaret ile satılabilir. Bu alanda transit ticaret de yapılabilmektedir.

Müeyyideler :

Ceza hukukundan kaynaklanan 20 yıla kadar hapis ve 1 milyon USD para cezası; özel hukuktan kaynaklanan, işlem tutarının iki katına kadar veya 250 bin USD para cezası müeyyideler arasında yer almaktadır.

Bugüne kadar yaptırımları ihlal ettikleri gerekçesiyle birçok Avrupa kuruluşu ceza almıştır. Örneğin; Deutsche Bank 7.2 milyar USD, Credit Suisse 5.3 milyar USD, BNP Paribas 9 milyar USD tutarında para cezasına maruz kalmışlardır.

Yaptırımların Türkiye'ye Etkisi :

İran ihracatımızda 19, ithalatımızda ise 15. sırada yer almaktadır.

2018 yılında Türkiye'nin toplam turist sayısının %4.3'ünü oluşturan İranlı turistler, ülkemize gelen toplam ziyaretçiler içinde pay olarak 6. sırada yer almaktadır. Yaklaşık 2 milyon turistin bıraktığı 1.2 milyar USD'lik gelir toplam turizm gelirinin yaklaşık %4'üne denk gelmektedir.

Fakat 2019'da yurtdışına çıkışı zorlaştırıcı uygulamalar başlamıştır. İran vatandaşları yıl içinde her yurtdışına çıkışta artan oranlarda yurtdışı çıkış harcı ödemek zorunda kalmaktadır. Yanlarına alabilecekleri döviz miktarı da 5 bin Euro ile sınırlandırılmış bulunmaktadır. Bunların İran'dan kaynaklı turizm gelirlerimizde azalmaya yol açması beklenmektedir.

2011 yılına kadar İran'a olan ihracatımız artış göstermekte iken, altın ile ihracatımız 2011 yılında tepe noktasına ulaşmıştır. Hemen ardından altın yaptırım kapsamına alınca ihracat oranı gerilemeye başlamıştır.

2018 yılında İran'a ihracatımız %26.6, İran'dan ithalatımız %7.5, İranlı turistlerden elde edilen gelir ise %26.3 oranında daralmıştır.

Öte yandan yaptırım kararlarının hemen ardından İran hızla ithalatı kısıtlama kararları almıştır. Yaklaşık 1 500 ürünü içeren ve bizim İran'a ihracatımızın %30'una denk gelen bu ürünlerin listesi sürekli değişmektedir. Daha önce İran ve Türkiye arasında imzalanmış olan Serbest Ticaret Anlaşması (STA) kapsamında yer alan 63 ürün de, bu anlaşmada herhangi bir kısıtlama getirilemeyeceği hükmüne rağmen bu ithalat yasağı listesine dâhil edilmiş bulunmaktadır.

ABD'nin İran'la yapılan nükleer anlaşmadan çekilmesi ve Tahran'a yeniden ekonomik yaptırımlar uygulamasının, İran kaynaklı şiddet hareketlerinin artarak bölgeyi ve İran'ın üretici konumunda olduğu enerji piyasalarını alt üst edeceği değerlendirilmektedir.

V- TÜRKİYE - İRAN İKİLİ ANLAŞMALAR

Anlaşma / Protokol / Mutabakat Zaptı	İmza Tarihi	RG Tarih & Sayısı
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	12.05.1980	07.06.1980
Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu 2. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı	01.05.1984	30.01.1985
Ticaret Anlaşması	21.12.1996	11.06.1997
Deniz Ticaret Seyrüsefer Anlaşması	21.12.1996	15.06.1997
Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması	22.11.2000	01.08.2001
Çifte Vergilendirmeyi Önleme (ÇVÖ) Anlaşması	17.06.2002	09.10.2003
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması	19.12.1996	25.02.2005
Çevre Alanında Mutabakat Zaptı	28.04.2010	28.05.2011
Teknik Düzenlemeler, Standardizasyon, Metroloji, Akreditasyon ve Uygunluk Değerlendirmesi Alanlarında İşbirliğine Dair Mutabakat Zaptı	03.02.2010	24.08.2011
Kara Ulaştırması Karma Komisyonu Toplantısı Protokolü	26.02.2014	05.07.2014
Tercihli Ticaret Anlaşması (TTA)	29.01.2014	04.11.2014
Hayvan Sağlığı ve Veterinerlik Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	26.10.2016	12.05.2017
TC Merkez Bankası-İran Merkez Bankası Arasında İşbirliğini Geliştirme Mutabakat Zaptı	21.9.2017	
TC Merkez Bankası-İran Merkez Bankası Arasında Yerel Paralarla İkili Ticareti Desteklemeye Dair SWAP Anlaşması	9.10.2017	
26. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı	26.11.2017	